

Reflexions finals

L'escenari després de la desfeta

Eva Granados

Enllesteixo les conclusions de l'*Informe Social* els mateixos dies que té lloc a l'aeroport d'El Prat un important conflicte al voltant de les condicions laborals de les subcontractades d'AENA. Molt abans que esclatés la crisi econòmica, quan hi havia grans inversions al nostre país i es posava en marxa la Terminal 1 de l'aeroport, la UGT va fer una campanya de denúncia en què alertava de la incompatibilitat de tenir un aeroport de primera amb salaris i condicions *low cost*. Ja llavors els sindicats reclamaven una comissió de seguiment de la qualitat de tots els llocs de treball de les múltiples empreses que operaven a la infraestructura davant el risc de precarització. No és el primer conflicte laboral important ni serà l'últim si no es posa fi a l'explotació laboral com a vehicle de grans beneficis empresarials mentre els Governos legislin contra els interessos de la majoria i l'empresa semipública miri irresponsablement cap a un altre costat.

La situació d'aquests treballadors, responsables de la nostra seguretat i que guanyen uns 850 euros nets al mes, és un exemple categòric de la nostra situació social. Processos de privatització, la regulació de la contractació pública que permet la devaluació de les condicions laborals per guanyar licitacions, les reformes laborals que legalitzen aquestes condicions i la irresponsabilitat d'empreses i les responsabilitats polítiques davant d'aquestes situacions són moviments de fons que tenen conseqüències. Els articles del professor Eduardo Rojo i de la professora Encarna Perán ens han donat arguments i xifres a la situació del mercat laboral català.

Un any més, i aquest ja és el quart, l'*Informe Social* de la Fundació Rafael Campalans aporta una mirada més sobre la situació social del nostre país. Com hem dit en altres edicions, volem contribuir als debats al voltant de les desigualtats socials a través de la divulgació, l'anàlisi i les propostes de millora de les condicions de vida de la nostra societat. Un informe que va néixer quan estàvem immersos en la pitjor crisi de les darreres dècades i que continua en un moment en què el creixement econòmic omple titulars i sembla que les conseqüències de la crisi passen a un segon pla. Un informe que enguany analitza noves desigualtats, com és el cas de l'*open data*, amb la paradoxa que suposa que un moviment adreçat a democratitzar l'accés a la informació pública acabi reforçant les desigualtats socials si el coneixement i l'ús de les dades no es distribueixen de manera equitativa entre tota la ciutadania.

L'actual situació, segons els grans indicadors de l'economia espanyola i també la catalana, és positiva. La Nota de Conjuntura Econòmica del Departament de la Vicepresidència i d'Economia i Hisenda de la Generalitat de Catalunya del mes de juliol destaca la revisió a l'alça del creixement del comerç mundial i les previsions econòmiques de la zona euro i de l'economia espanyola, així com l'acceleració de l'economia catalana en el segon trimestre fins a una variació intertrimestral de l'1%. Un augment de les exportacions de béns d'inici d'any d'un 10,4%, del turisme estranger un 10,5 % i de la seva despesa turística un 13,6 %. També les dades d'ocupació - sense entrar en l'anàlisi qualitativa- són positives: l'afiliació a la Seguretat Social augmenta el 4% el segon trimestre

i acumula gairebé tres anys i mig de creixement. També la taxa d'atur té un bon comportament i baixa fins al 13,2% el segon trimestre i els costos laborals es redueixen en un 1,2 % el primer trimestre del 2017, després de caure un 0,2% l'any anterior. El flux de nou crèdit augmenta i continua el desendeutament del sector privat. Catalunya va bé, ens diu el Govern.

Al costat d'aquestes dades positives, i sense oblidar que la situació social a Catalunya és millor que la del conjunt d'Espanya, hem de complementar la fotografia de la nostra societat amb les dades més significatives pel que fa al mercat de treball i també de la inclusió social. Els articles de l'Eva Pino i de l'Encarna Perán evidencien que, tot i els canvis de tendència, mantenim una elevada taxa d'atur, s'ha perdut població activa i ha devallat el nombre d'hores treballades. S'està produint un envelliment de la població activa i ocupada alhora que es produeix un increment de l'excedent d'explotació empresarial enfront de la disminució de la remuneració als treballadors i treballadores. Socialment, i tenint en compte la cobertura que donen les prestacions i subsidis d'atur, així com la Renda Mínima d'Inserció, cal dir que 1 de cada 3 treballadors aturats i registrats a l'oficina del Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC) no tenen cap tipus de prestació ni cobertura. Una baixa cobertura que és encara més gran si observem les persones cobertes per prestacions en relació a les persones aturades que ens diu l'Enquesta de Població Activa (EPA) que són més que les que s'apunten a les oficines de treball. També, i a diferència de la resta d'Europa, hem vist com es disparava el sobreesforç en el manteniment de l'habitatge entre les famílies amb menors ingressos i com segueixen en dades alarmants els desnonaments d'habitatges, especialment entre llogaters. Els articles de la Carme Trilla i la Carme García Lores han posat llum sobre les dades d'habitatge i pobresa energètica que constaten que, amb els minsos ingressos de les famílies, l'accés i manteniment en condicions adequades de la llar esdevenen un luxe per una part important dels nostres conciutadans.

Les finances públiques també han anat millorant els darrers anys. El darrer informe de conjuntura ens remarcava com la recaptació tributària de la Generalitat augmenta un 10,8 % la primera part de l'any 2017, i la de l'Agència Estatal d'Administració Tributària a Catalunya un 5,7 %. A més, la recaptació tributària de la Generalitat augmenta un 10,8 % la primera part de l'any, i la de l'Agència Estatal d'Administració Tributària a Catalunya un 5,7 %. Catalunya va bé, ens diu el Govern. Les finances catalanes estan millorant, no així algunes polítiques públiques imprescindibles per a millorar la situació social dels catalans. Enguany ens hem endinsat en els en dos col·lectius especialment vulnerables: els infants i joves i les persones amb discapacitat. Trobareu dades i arguments als articles sobre educació del professor Jaume Aguilar i de la presidenta de la Confederació Espanyola de Persones amb Discapacitat Física i Orgànica (COCEMFE) Pilar Díaz sobre discapacitat. L'article sobre l'equitat del sistema educatiu ens recorda que la despesa pública educativa a Catalunya suposa la inversió pública més baixa de tot Europa i de tot el món desenvolupat en proporció al PIB. També continuem un any més sense inversió pública en el primer cicle d'educació infantil: les llars d'infants no mereixen ni un euro de l'administració que es felicita per augmentar la recaptació fiscal. L'altre important col·lectiu que necessita de polítiques sòlides per reduir les desigualtats d'origen o sobrevingudes són les persones amb discapacitat. Les desigualtats en l'atenció a l'autonomia personal i l'atenció a la dependència continuen després que hagi passat ja una dècada de l'aprovació de la llei: més de 90.000 persones amb dependència a Catalunya i amb dret a una prestació estan a l'espera d'accedir al sistema de protecció.

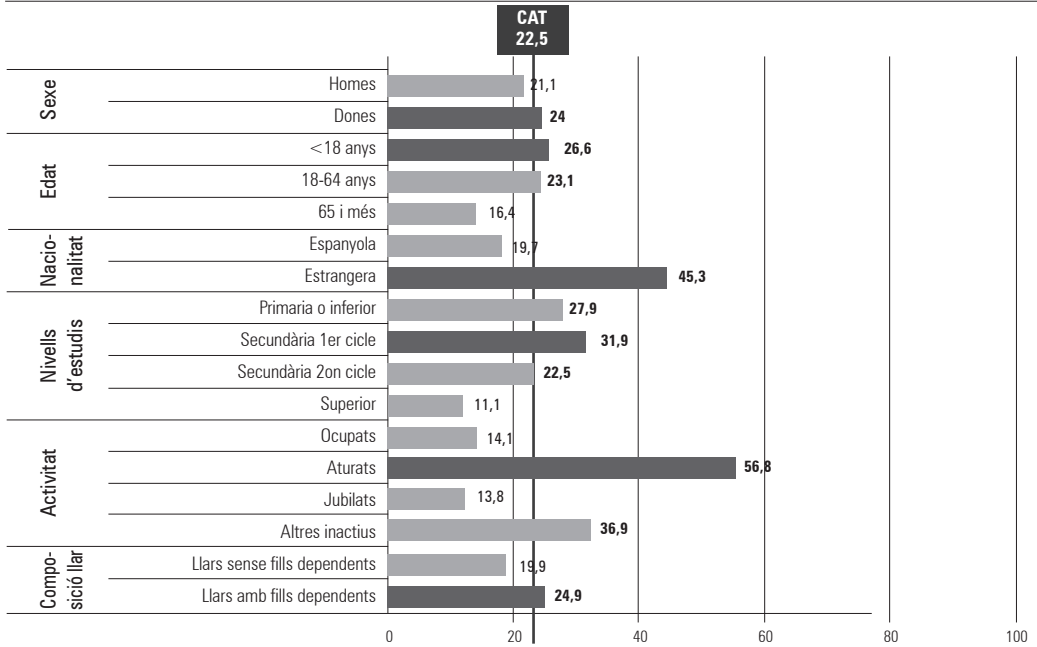
Una sortida de la crisi desigual

El 2016 ens deixa unes xifres d'evolució de la pobresa i l'exclusió social amb llums i ombres: els indicadors van millorant any rere any però no ho fan per a tothom igual ni a la mateixa velocitat. En síntesi, i atenent als diferents grups que estudia l'Enquesta de Condicions de Vida, la probabilitat de ser persona pobre o en risc d'exclusió a Catalunya és més alta si pertany a un d'aquests grups: ets una dona, ets menor d'edat, de nacionalitat estrangera, amb estudis de primer cicle de secundària, estàs a l'atur, vius de lloguer i/o vius en una llar amb fills dependents. Aquest és el perfil que tenim des de l'inici de la crisi que va capgirar la tendència de concentrar la pobresa entre les persones de més edat per passar a ser els infants i joves els més castigats pel risc d'exclusió social.

Dels gairebé set milions i mig de persones que viuen a Catalunya, hi ha 1.654.900 que es troben bé en situació de risc de pobresa (el 2016, això implicava aconseguir menys 10.054,40 euros d'ingrés l'any per una persona o 21.114,20 per dos adults i dos infants), i/o bé en situació de privació material severa (basant-se en les condicions de l'habitatge, la disponibilitat de béns durables, els retards en els pagaments i la falta de capacitat per fer front a les necessitats materials bàsiques com mantenir la temperatura adient a casa, menjar proteïna cada dos dies o poder reposar la nevera si s'espantia), i/o bé viure en llars amb intensitat de treball molt baixa, és a dir, que aquells que poden treballar han aconseguit feina durant menys de tres mesos. 2 de cada 10 catalans es troben en una o més d'una d'aquestes circumstàncies (22,5% Taxa AROPE - *At Risk Of Poverty and Exclusion*-). Avui a Catalunya més de la meitat de les persones aturades, 4 de cada 10 persones de nacionalitat estrangera, 1 de cada 4 llars amb fills petits, i 1 de cada 4 infants i joves estan en risc de pobresa.

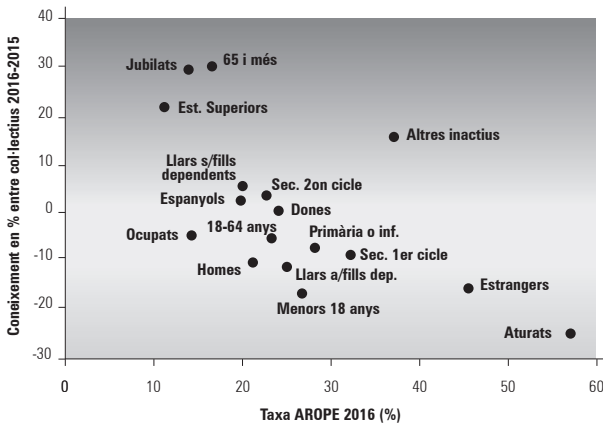
Als gràfics que podeu veure a continuació hi ha reflectides les taxes per col·lectius com una foto fixa i el núvol de punts ens dona informació sobre l'evolució de la Taxa AROPE entre els col·lectius estudiats d'un any a l'altre. Pel que fa a l'evolució respecte l'any anterior, el més destacable és l'empitjorament de la situació de les dones en un 1% mentre que als homes disminueix lleugerament i l'augment de persones de més edat i jubilades, que tot i estar per sota de la taxa AROPE de la població general i no haver vist minvats els seus ingressos, a l'augmentar el llindar de risc de pobresa un 4% per la millora d'ingressos del conjunt de la ciutadania, i alhora les pensions que abans es trobaven fora de risc i que no han estat revaloritzades al mateix nivell que ho fa el conjunt de la població, s'incorporen dins del llindar de risc de pobresa.

Gràfic 1. Taxa de risc de pobresa o exclusió social (AROPE) a Catalunya 2016. Dades en percentatges

Font: Idescat

Gràfic 2. Evolució de la taxa de risc de pobresa 2015-2016 per col·lectius

Font: Idescat

Una societat més desigual després del tsunami

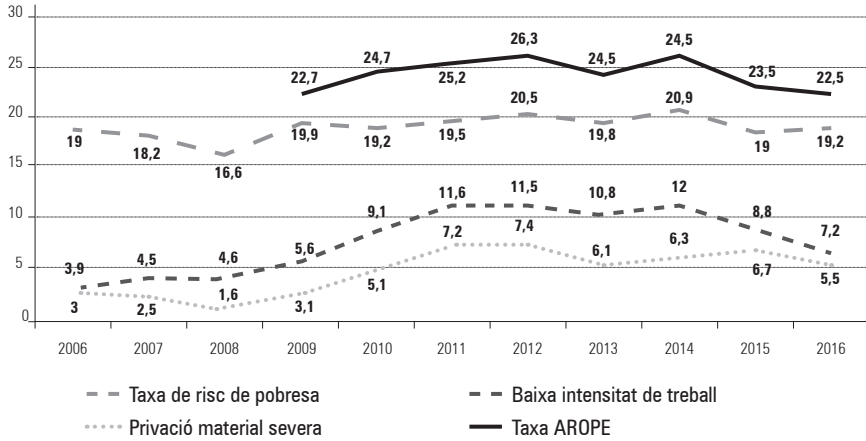
El referent més institucional en forma de compromís col·lectiu més ambiciós pel que fa a la lluita contra la pobresa el trobem a l'Estratègia Europa 2020. Va ser el març del 2010, data de la comunicació de la Unió Europea "Europa 2020, una estratègia per un creixement intel·ligent, sostenible e integrador". Una agrupació d'objectius per aconseguir la coordinació d'un model de creixement econòmic i social que volíem que aconseguís una economia basada en el coneixement i la innovació, sostenible, integradora i que fomentés un nivell d'ocupació i de cohesió social i territorial. Queda lluny la data i queden lluny els objectius que es pretenien assolir. En aquesta línia, l'article de l'eurodiputat Javi López i el David Fuentes, de la seva oficina parlamentària, lamenta que les institucions europees i els estats membres no han estat capaços d'abordar el gran repte econòmic i social que suposa la desigualtat econòmica entre els estats europeus i dins d'ells.

Sense entrar en la comparativa entre territoris, hem volgut en aquesta quarta edició de l'*Informe social* posar la mirada en la Catalunya que ens deixa la crisi pel que fa a pobresa i l'exclusió social. Un viatge ràpid pels principals indicadors que l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT) ens ofereix i que ens fa concloure que potser la recessió econòmica ha passat, però hem perdut una dècada d'evolució social.

La crisi i la seva gestió política i econòmica es porta per davant una davallada dels indicadors socials que, tot i portar tres anys amb creixement econòmic i millora de l'ocupació, veiem amb preocupació, donat que no recuperem els nivells de cohesió social que teníem abans d'entrar-hi. Malauradament, tots els objectius que com a societat europea, espanyola i catalana ens vàrem marcar, hagin estat arrabassats per una gestió de la crisi basada en la davallada salarial i la màxima austeritat, que ha retallat serveis públics, rebaixat el sistema de protecció social i empobrit fins i tot a les persones que tenen un lloc de treball.

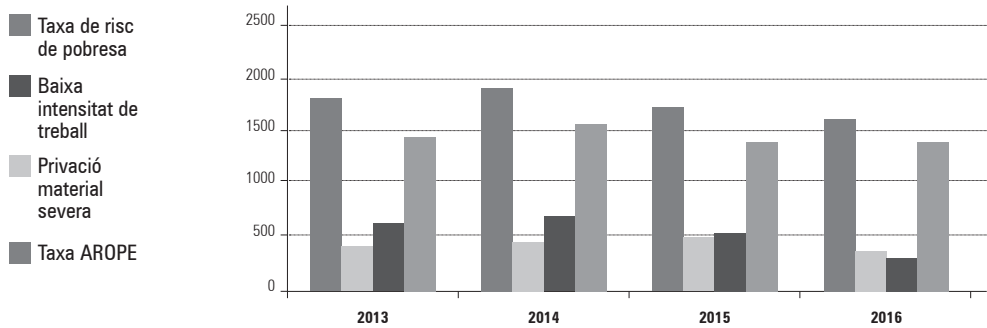
Quin és el balanç? Com quedem després de la desfeta? Fins a quin punt ens hem recuperat? I per on han d'anar les polítiques públiques i el diàleg social a partir d'ara? El darrer informe de la Unió Europea sobre la situació d'Espanya presentat el mes de març alertava de la poca eficàcia de les polítiques públiques espanyoles per reduir la pobresa i la desigualtat i situava aquests temes i la situació del mercat laboral entre els principals reptes del nostre país.

Gràfic 3. Evolució de la taxa de risc de pobresa o exclusió social (taxa AROPE) i els seus components. Dades en percentatge

Font: IDESCAT, a partir de dades de l'Enquesta de condicions de vida de l'INE. Càlcul efectuat sobre la població de 18-59 anys i aplicat a la població de 0 a 59 anys.

Gràfic 4. Evolució de la taxa de risc de pobresa o exclusió social (taxa AROPE) i els seus components

Any	Taxa de risc de pobresa	Baixa intensitat de treball	Privació material severa	Taxa AROPE
2013	1463,1	620,8	450,5	1811,4
2014	1538,4	678,5	465,2	1913,5
2015	1400,0	497,4	491,0	1737,9
2016	1405,9	405,7	406,5	1654,8

Font: IDESCAT, a partir de dades de l'Enquesta de condicions de vida de l'INE. Càlcul efectuat sobre la població de 18-59 anys i aplicat a la població de 0 a 59 anys

L'evolució dels components de la taxa AROPE ens situa a dia d'avui en la mateixa situació, si fa o no fa, que el 2010 pel que fa a taxa de risc de pobresa: una situació lleugerament millor en intensitat de treball i en privació material. És a dir, després de tres anys de creixement econòmic ininterromput amb dades rècord respecte els països del nostre entorn i un cop hem recuperat moltes de les variables macroeconòmiques prèvies a la crisi, podem afirmar que socialment encara estem immersos en ella. A més, és molt rellevant el diferent comportament que han tingut les tres variables que componen l'ARPE i especialment la que té a veure amb el treball i la pobresa severa. Si ens comparem amb la resta d'Espanya podem comprovar que la nostra situació pel que fa al mercat laboral al llarg dels anys de crisi ha estat millor i també pel que fa a la intensitat del treball a les llars catalanes, amb diferències en les que arriba a doblar-se la quantitat (enguany Catalunya se situa en 7,2 mentre que el conjunt d'Espanya es troba en 14,9). No passa el mateix amb la privació material severa: en alguns moments de la crisi, Catalunya ha estat la comunitat autònoma que més pobres severs ha aportat a l'estadística del conjunt de l'Estat, i si veiem la diferència d'enguany és molt petita (5,5 a Catalunya davant els 5,8 del conjunt d'Espanya).

En la mateixa línia, comprovem com la recuperació de la taxa de pobresa i de la intensitat de treball es produeix a una velocitat que no observem en la privació material severa. La reivindicació de la cobertura de les prestacions d'atur i especialment a nivell autonòmic de l'enfortiment de la Renda Mínima d'Inserció i de la creació de la Renda Garantida de Ciutadania tenien tot el sentit, veient com la pobresa més intensa a Catalunya necessitava una actuació pública que no ha tingut els darrers anys on la cobertura de la prestació autonòmica ha anat baixant durant tots els anys de la crisi. Esperem que la posada en marxa de la Renda Garantida i els ajustos que s'hagin de fer en la seva implantació faci que aquesta situació millori substancialment en els propers exercicis. També cal tenir present que per posar en marxa la Renda Garantida caldrà més ingressos públics, una reestructuració de les prestacions socials que actualment existeixen així com una vinculació clara amb els itineraris d'inserció social i laboral que només seran possibles amb un reforç dels serveis públics d'ocupació i els serveis socials.

És important retenir i recordar cada cop que veiem una anàlisi triomfalista de la sortida de la crisi o que ens diguin que no cal fer un esforç en la inversió social, en la lluita contra les desigualtats o que és hora de baixar impostos, que a la Catalunya del 2017 hi ha més de 400.000 persones que malviuen en una situació de privació material severa.

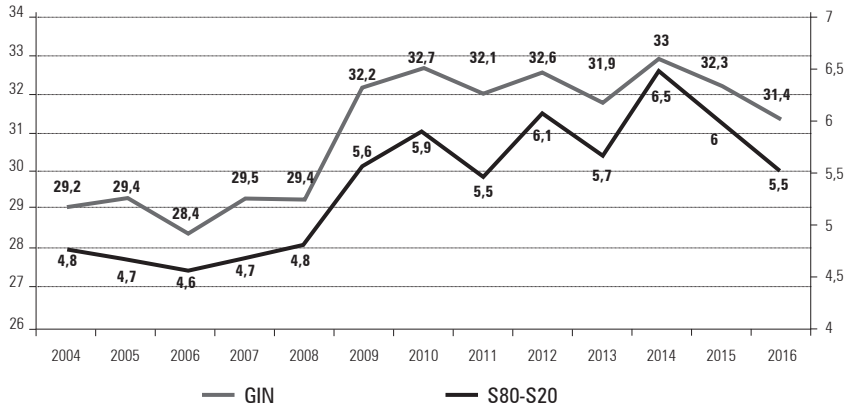
I què ha passat amb la distribució de la renda? Una altra dada important per analitzar com ha anat evolucionant la desigualtat és veure la relació de renda S80/S20, és a dir, la relació entre la proporció dels ingressos totals del 20% dels ciutadans amb ingressos més alts i els que han rebut el 20% de ciutadans amb els ingressos més baixos. En aquest cas, quan més gran és l'indicador més gran és la desigualtat. També mostrem l'evolució de l'Índex Gini, mesura present a tots els estudis de desigualtats. Fem una mirada de com ha evolucionat abans, durant i al final de la recessió econòmica i en aquests anys de bonança macroeconòmica. En el cas de l'Índex Gini, varia entre 0 i 1: en una societat en la que tothom té iguals ingressos seria de 0 i una en la que una única persona tingues els total d'ingressos l'Índex de Gini seria 1 (al gràfic apareix en una escala de 0 a 100).

És incontestable que tant un índex com l'altre estan mostrant una evolució favorable des que s'està creant ocupació i creixent econòmicament. Però cal posar l'atenció en les dades amb què ens trobem en relació a les que havíem tingut abans de la crisi i que, tot i constatar la bona tendència, cal posar de relleu que estem molt lluny de mostrar dades equiparables a la mitja europea. Pel

que fa a la relació de renda S80/S20 ens hem situat al valor de 2011, el 20% de la població amb més ingressos guanya 5,5 vegades més que la mateixa proporció del que menys ingressos tenen. Estem molt lluny encara de les xifres que teníem amb una dispersió de renda menor el 2006 amb gairebé un punt menys. Pel que fa a l'Índex de Gini, està disminuint des del 2014 però el 2006 es trobava tres punts per sota.

Al llarg de l'*Informe social* s'ha anat dient, des de diferents enfocaments i parlant de diferents polítiques sectorials o col·lectius que si hi ha una reforma que cal fer i ha de ser la prioritària és la del mercat laboral. Necessitem urgentment que la negociació col·lectiva torni a les empreses i als sectors i que els interlocutors socials es reforcin per tal de traslladar a salaris la riquesa que el país està generant. També que la negociació col·lectiva i les relacions laborals tinguin en compte la dispersió salarial dins de les mateixes empreses i llocs de treball. Només així tindrem creixement econòmic sòlid i just socialment. És necessari que el govern negociï i aprovi a l'alça l'import del salari mínim interprofessional, però és imprescindible que augmentin els salaris i també la seva aportació al PIB nacional que no deixa de créixer afortunadament.

Gràfic 5. Evolució dels indicadors de distribució personal de la renda (Índex de GINI i S80/S20)

Font: : IDESCAT, a partir de dades de l'Enquesta de condicions de vida de l'INE.

	GINI	S80-S20
2004	29,2	4,77
2005	29,4	4,67
2006	28,4	4,59
2007	29,5	4,71
2008	29,4	4,83

Per acabar...

L'any passat posàvem l'accent en l'Agenda per la Igualtat. No ha canviat tant la situació del nostre país i aquells objectius que plantejàvem llavors els podem tornar a posar damunt de la taula. La lluita contra la desigualtat social i per un creixement just i sostenible ha de ser la prioritat del govern. Més redistribució de la riquesa i més lògica de redistribució en les polítiques públiques. Mercat de treball que ha de permetre millors condicions i salaris i una economia més productiva. Formació al llarg de la vida per aconseguir les mateixes oportunitats per tothom, a l'escola i també entre persones joves i treballadores que estan fent front a una transformació dels llocs de treball molt profunda i per la qual ens hem de preparar. Una reforma fiscal que faci pagar a qui no paga res ara i també més a qui més té, guanya o hereta.

Una aposta per la igualtat d'oportunitats des de la petita infància i, per tant, garantir que tots els infants tenen una escola bressol pública i uns serveis que els acompanyin per a que a l'escola tots els nens i nenes siguin iguals. Un Servei Català de l'Habitatge que doni forma i contingut a la pota de l'Estat del Benestar que tenim molt coixa: la situació dels joves i l'accés i el manteniment de l'habitatge.

Una darrera crida: les múltiples transformacions que s'estan produint a la nostra societat fa que hagi un sector social que no està quantificat però que qualsevol pot identificar qui en forma part. Em refereixo als treballadors i treballadores que ocupen llocs de treball no intensius en coneixement i que són menyspreats en condicions i salaris. Col·lectius en què el sindicalisme tradicional ha perdut pes i que han vist devaluades les seves situacions laborals en els darrers anys. Les principals víctimes de la reforma laboral, sectors amb més temporalitat, amb menys formació al lloc de treball. També aquells que ocupen llocs de treball atípics, becaris, falsos autònoms precaris, economia pseudocol·laborativa, jornades parcials no volgudes... una dualització del mercat laboral que va molt més enllà de la clàssica classificació temporal-indefinit. Aquest col·lectiu que es reconeix explotat laboralment i que no té respostes per part dels governs ha de tenir una actuació pública preferent que abasti reformes legals (laborals, fiscals, de contractació pública), persecució del frau i l'explotació mitjançant la inspecció de treball i l'acció coordinada amb sindicats i organitzacions empresarials responsables així com una estratègia per elevar el nivell educatiu del conjunt de la població, reduint de manera important el fracàs i l'abandonament escolar.

Res de tot això serà possible si no fem que homes i dones gaudeixin d'una igualtat real, mentre les dones siguem més pobres, cobrem menys pel mateix treball, se'ns mati pel fet de ser dones, no accedim als llocs de responsabilitat i haguem de cuidar als petits, grans i dependents davant l'absència de serveis públics suficients no avançarem.